

Piotr Krzysztof Marszałek

dr hab., prof. UW, Uniwersytet Wrocławski
ORCID: 0000-0002-7483-3115

Fenomen prywatnych firm wojskowych i ochrony wobec globalnych wyzwań dla bezpieczeństwa

Wprowadzenie

Ostatnie dekady przyniosły istotne zmiany w formach udziału w konfliktach zbrojnych. Pojawiły się nowe pojęcia, takie jak „wojna hybrydowa” czy „działania asymetryczne”. Państwa będące głównymi aktorami działań w stosunkach międzynarodowych oraz organizacje międzynarodowe, zwłaszcza te uczestniczące w procesach przywracania pokoju i odbudowywania stabilizacji politycznej, coraz częściej rezygnują z udziału regularnych sił zbrojnych na rzecz angażowania podmiotów prywatnych, którym zlecane zostają zadania przynależne do tej pory strukturom państwa. Ich zakres stale się zwiększa i nie ogranicza się tylko do prowadzenia kantyn czy logistyki, ale obejmuje również opracowywanie planów strategicznych, działania wywiadowcze, a nawet bezpośredni udział w działaniach zbrojnych. Przenoszenie tych zadań, w połączeniu z dynamicznym rozwojem takich podmiotów, budzi coraz więcej pytań o legalność tego trendu, zwłaszcza w kontekście odpowiedzialności za naruszenia prawa międzynarodowego, w szczególności międzynarodowego prawa humanitarnego i praw człowieka.

Bezpieczeństwo postrzegane jest jako jedno z najważniejszych ontologicznych potrzeb człowieka. Abraham Maslow sytuował je na drugim miejscu w swojej siedmiopiętrowej piramidzie, zaraz po pierwotnych potrzebach egzystencjalnych, takich jak oddychanie, jedzenie, sen i prokreacja¹. Takie rozumienie bezpieczeństwa

¹ A.H. Maslow, *Motivation and Personality*, Harper & Row Publishers, New York 1954, s. 35–39.

wynikało z prymitywnego odczuwania zagrożeń, związanych z warunkami klimatycznymi, katastrofami naturalnymi, otaczającą przyrodą². Tego rodzaju podejście do znaczenia bezpieczeństwa w życiu człowieka i wspólnoty ludzkiej stało się fundamentem konstruującym państwo jako szczególną organizację polityczną społeczeństwa, która miała tę potrzebę zaspokajać. Filozoficznego opisu tego związku podjął się Thomas Hobbes, który za racjonalne uważał ograniczone zrzeczenie się wolności przez ludzi na rzecz suwerena, aby móc zyskać poczucie bezpieczeństwa. Zwracał przy tym uwagę na ontologiczne uzasadnienia istnienia państwa w kontekście bezpieczeństwa³. Z realizacją przez państwo zadań z zakresu bezpieczeństwa ściśle związane jest wykorzystywanie instrumentów siłowych zarówno w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym. W weberowskiej wizji państwa to właśnie ono jest posiadaczem monopolu legalnej przemocy fizycznej. Max Weber w pracy *Polityka jako zawód i powołanie*, będącej zapisem jego wykładu, stwierdził, że państwo można zdefiniować jako organizację roszczącą sobie „prawo monopolu na wywieranie prawomocnej przemocy fizycznej”⁴. Weber uważał, że o państwie jako podmiocie można mówić tylko wówczas i tak długo, dopóki jego administracja jako jedyna utrzymuje prawo i wyłączność do legalnego używania siły oraz do narzucania porządku z jej użyciem. Formułując swoją teorię wskazywał, że państwo stanowi źródło legitymizacji wszelkiego legalnie wykorzystywanego przymusu i w związku z tym dysponuje instrumentami, którymi są wojsko, policja i inne służby dyspozycyjne. Należy zauważyć, że dopuszczał on funkcjonowanie prywatnych podmiotów w sferze bezpieczeństwa, które jednak swoje prawo do użycia siły również czerpały z legitymizmu państwowego⁵. Na tym tle w początkach lat 60. XX w. w USA pojawiła się koncepcja działań „z natury rzeczy rządowych” oraz „bezpośrednich możliwości federalnych” podkreślająca, że interes publiczny jest najważniejszy i w związku z tym struktury państwowe nie mogą przekazywać podmiotom prywatnym zadań należących do istoty państwa⁶. Ograniczenia te odnosiły się przede wszystkim do zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego.

Celem prezentowanego artykułu jest ukazanie zjawiska prywatyzacji bezpieczeństwa, a także udziału prywatnych firm wojskowych i ochrony w działaniach pozostających dotychczas w domenie struktur siłowych państwa, w następstwie procesów kształtujących się po rozpadzie świata dwubiegunowego oraz globalizacji. Dokonując analizy historycznej wskazano, że omawiane zjawisko nie jest typowe tylko dla obecnych czasów. Stosując charakterystykę jakościowo-ilościową opisano współczesne zagrożenia dla globalnego bezpieczeństwa i wyzwania jakie rysują się przed państwami i społeczeństwami przy jednoczesnym redukowaniu ich

² D.C. McClelland, *Human Motivation*, Cambridge University Press, Cambridge 1987, s. 41.

³ Th. Hobbes, *Lewiatan czyli Materia, forma i władza państwa kościelnego i świeckiego*, tłum. C. Znamierowski [aparatur krytyczny tłum. B. Stanosz], Fundacja Aletheia, Warszawa 2009, *passim*.

⁴ M. Weber, *Polityka jako zawód i powołanie*, [w:] *idem, Racjonalność, władza, odczarowanie*, wybór, wstęp, tłum. M. Holona [tekst *Polityka jako zawód* w tłum. A. Kopackiego], Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2011, s. 266.

⁵ *Idem, The Theory of Social and Economic Organization*, transl. A.M. Henderson, T. Parsons, Oxford University Press–Collier-Macmillan, New York–London 1947, s. 154.

⁶ D. Bell, *Report to the President on Government Contracting for Research and Development*, Harvard University Press, Boston 1962, s. 12.

zaangażowania w misje i operacje neutralizujące te zagrożenia, ograniczając się niezadko do ochrony własnych, wąsko rozumianych interesów. W konsekwencji powstającą lukę wypełniają podmioty prywatne, oferujące coraz szerszy zakres usług.

Prywatni kontraktorzy w rozwoju historycznym

W praktyce już od czasów starożytnych sprawy bezpieczeństwa powierzano podmiotom zewnętrznym. Około 2 tys. lat p.n.e. na terenie Mezopotamii znany był termin *habiru* oznaczający buntowników, banitów, sługi, ale też najmujących się do walki. Pochodząca z 1278 r. p.n.e. inskrypcja opowiada o pokonaniu przez Ramzesa II piratów zwanych Szerden, pustoszących egipskie wybrzeża, których faraon włączał do swojej straży przybocznej⁷. Inskrypcja opisująca bitwę pod Kadesz w 1274 r. p.n.e. także zawiera o nich wzmiankę⁸.

W późniejszych wiekach ceniono umiejętności greckich wojowników – ich wykształcenie, wyekwipowanie i uzbrojenie. W VII w. p.n.e. faraon Psametyk I, założyciel XXVI dynastii, angażował ich do walk z Asyryjczykami⁹. W tym czasie ukształtował się termin *misthophoroi* na określenie ludzi, którzy za wynagrodzeniem angażowali się do walki. Jednych zmuszała do takiego zajęcia bieda lub banicja, innych chęć łupów i przygód¹⁰. W V w. p.n.e. hoplici z Arkadii byli w służbie perskiego króla Kserksesa I podczas jego inwazji na Grecję w 480 r. p.n.e. W późniejszym okresie chętnie zatrudniali ich perscy satrapowie, szczególnie na terenie dzisiejszej Anatolii. Podczas wojny peloponeskiej (431–401 r. p.n.e.) gwałtownie wzrosło zapotrzebowanie na wynajętych żołnierzy. Pochodzili oni z Tracji i innych odległych regionów Europy Południowej. W późniejszym okresie Aleksander Wielki (336–323 r. p.n.e.) wyprawiając się przeciwko Persji musiał zmierzyć się z greckimi najemnikami walczącymi w armii Dariusza¹¹. Podobnie rzecz się miała w starożytnym Rzymie. W okresie podbojów na Półwyspie Apenińskim armia rzymska bazowała na wolnych obywatelach miasta. Dopiero od czasów II wojny punickiej po stronie republikańskiego Rzymu walczyła lekka kawaleria numidyjska¹², łucznicy kreteńscy oraz procarze z Balearów¹³.

W wiekach średnich władcy chętnie zatrudniali żołnierzy zawodowych, gdyż byli znacznie lepiej wyszkoleni niż wasalne rycerstwo w ramach pospolitego ruszenia. Nie zawsze angażowanie wojsk najemnych przynosiło założone rezultaty. W 1308 r. Władysław Łokietek wynajął Krzyżaków do obrony Gdańska przed

⁷ N. Grimal, *A History of Ancient Egypt*, transl. I. Shaw, Blackwell, Oxford–Cambridge 1992, s. 250–253.

⁸ K.A. Kitchen, *Pharaoh Triumphant. The Life and Times of Ramesses II*, Liverpool University Press, Liverpool 1990, s. 40–41.

⁹ J.B. Bury, R. Meiggs, *A History of Greece, to the death of Alexander the Great*, 4th ed., Macmillan, London 1975, s. 84.

¹⁰ P. Jones, *The Mercenaries of IS and Ancient Greece*, "The Spectator", 16.01.2016.

¹¹ *Dictionary of Ancient History*, ed. G. Speake, Blackwell, Oxford–Cambridge 1994, s. 411.

¹² Ph. Sidnell, *Warhorse. Cavalry in Ancient Warfare*, Hambledon Continuum, London 2007, s. 194.

¹³ P. Southern, *The Roman Army. A Social and Institutional History*, Oxford University Press, Santa Barbara–New York–Oxford 2007, s. 119.

Brandenburczykami. Na skutek zdrady rycerze Zakonu Szpitalników Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego zajęli gród i całe Pomorze Wschodnie. Długotrwałe starcia podczas wojny stuletniej (1337–1453) spowodowały wykształcenie się znacznej liczebnie grupy ludzi wyćwiczonych w rzemiośle wojennym, którzy pracowali dla ówczesnych władców europejskich. Do najbardziej znanych przedsiębiorców należał John Hawkwood oferujący swoje usługi włoskim miastom-republikom¹⁴. We Francji rozgłoszyskał Gaskończyk Étienne de Vignolles, zwany La Hire (gniewny), który wraz ze swoimi ludźmi wsparł króla Karola VII i walczył u boku Joanny d'Arc¹⁵. Ogromnie cenionymi oddziałami, przede wszystkim przez królów francuskich, byli Szwajcarzy. Budzili respekt głównie z powodu swej dzielności, zdyscyplinowania i wierności, ale znana była także ich ciemna strona – nigdy nie brali jeńców. Najbardziej znaną formacją tych najemnych żołnierzy była i jest, utworzona w 1506 r. przez papieża Juliusza II, istniejąca po dziś dzień Gwardia Szwajcarska¹⁶.

Traktat westfalski z 1648 r. kończył nie tylko wojnę trzydziestoletnią, ale jednocześnie zamykał okres niestałych armii szlacheckich wspomaganych przez wojska najemne. Od tego czasu datuje się rozwój stałych wojsk narodowych, nadal nie pochodzących z powszechnego poboru. W konsekwencji zanikało, choć nie wygasło zupełnie, zapotrzebowanie na wojska najemne. Stan ten trwał do końca XVIII w. Rewolucja francuska i liczne wojny w obronie republiki wymagały stałego dopływu rekruta, co nie było możliwe bez wytworzenia patriotycznego zapału. Władze dążąc do ukształtowania nowego wzorca patriotyzmu, dyskredytowały udział najemnych żołnierzy. W rezultacie nie pozostawało im nic innego jak wprowadzenie obowiązku powszechnej służby wojskowej. W dobie wojen napoleońskich obowiązek ten upowszechnił się w innych krajach europejskich, a także – w okresie walk o niepodległość – na kontynencie amerykańskim. W ten sposób państwo ponownie odzyskało monopol na legalne użycie siły. Nie oznaczało to jednak, że państwa całkowicie zrezygnowały ze zlecenia pewnych zadań ze sfery bezpieczeństwa. Przykładowo: Wielka Brytania wykorzystywała do takich celów Kompanię Wschodnioindyjską – prywatną firmę istniejącą od XVII w. Choć formalnie powołano ją w celu prowadzenia handlu z Indiami i innymi krajami Azji, miała ona szerokie uprawnienia polityczne i administracyjne, mogła posiadać własną armię, wypowiadać wojnę i zawierać sojusze; stała się także instrumentem kolonialnego uzależnienia wielu krajów od Wielkiej Brytanii¹⁷. Z kolei Francja utworzyła w 1831 r. Legię Cudzoziemską w celu ochrony swoich terytoriów zamorskich, złożoną z najemników – obywateli obcych państw¹⁸.

Współczesny outsourcing usług w sferze bezpieczeństwa pojawił się w administracji Stanów Zjednoczonych na przełomie lat 50. i 60. XX w. W agencjach

¹⁴ W. Caferro, *John Hawkwood. An English Mercenary in Fourteenth Century Italy*, Johns Hopkins University Press, Baltimore 2006, s. 175.

¹⁵ Ph. Contamine, O. Bouzy, X. Hélyar, *Jeanne d'Arc. Histoire et dictionnaire*, Bouquins–Robert Laffont, Paris 2012, s. 789–791.

¹⁶ D. Alvarez, *The Pope's Soldiers. A Military History of the Modern Vatican*, University Press of Kansas, Lawrence 2011, *passim*.

¹⁷ B. Gardner, *The East India Company*, McCall Publishing, New York 1972, s. 23–24.

¹⁸ P. Montagnon, *Historia Legii Cudzoziemskiej. Od 1831 roku do współczesności*, tłum. P. Wrzosek, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2006, *passim*.

rządowych, w tym w Departamencie Obrony, uznano wówczas, że szereg funkcji o charakterze pomocniczym efektywniej wykonywać będą prywatne podmioty zewnętrzne niż zbiurokratyzowane struktury urzędnicze. Procesom tym sprzyjał ówczesny prezydent Dwight Eisenhower, zdający sobie jednocześnie sprawę z istnienia zadań „z natury rządowych”, których w żadnym wypadku nie należało zlecać na zewnątrz¹⁹. W rezultacie firmom prywatnym powierzano prowadzenie kantyn wojskowych, pralni czy budowanie baz i innych obiektów dla wojska. Także późniejsze administracje amerykańskie rozwijały outsourcing wspierających usług dla armii. Ocenia się, że do zakończenia zimnej wojny kontrakty wojskowe były cichą, ale znaczącą częścią amerykańskiej kultury bezpieczeństwa²⁰.

Czynniki determinujące rozwój prywatnego sektora bezpieczeństwa

Zasadnicza zmiana nastąpiła wraz z rozpadem dwubiegunowego podziału świata. Oczekiwano niemal powszechnie, że zmniejszenie napięcia w stosunkach międzynarodowych przyniesie wzrost bezpieczeństwa w wymiarze globalnym. Szybko jednak okazało się, że były to nadzieje płonne. Wojny w Zatoce Perskiej, krwawe konflikty na Bałkanach i w Rwandzie w I poł. lat 90., rosyjskie inwazje na Gruzję i Ukrainę czy wreszcie konflikt w Syrii uzmysłowiły społeczeństwu, że o ile wojna w wymiarze globalnym jest mało prawdopodobna, o tyle liczne konflikty o charakterze lokalnym stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa całej wspólnoty międzynarodowej. Zmieniona sytuacja, charakteryzująca się m.in. działaniami hybrydowymi, pociągnęła za sobą zmianę podejścia państw do kwestii bezpieczeństwa, w tym do roli prywatnych kontraktorów wojskowych i ochrony. Zdaniem Rolfa Uesselera zasadniczy wpływ miały na to cztery czynniki: globalna redukcja wydatków na obronę, nowa koncepcja bezpieczeństwa wykraczająca poza obronę własnego terytorium, rozwój w różnej skali konfliktów regionalnych oraz ograniczenie zaangażowania państw uprzemysłowionych w misje pokojowe i humanitarne²¹.

Ostatnie dekady przyniosły głębokie przemiany polityczne, ekonomiczne, społeczne, technologiczne i mentalne. Przejawiały się one globalizacją procesów i zjawisk w sferze gospodarczej, a w konsekwencji pociągnęły za sobą także globalizację bezpieczeństwa. Analizując zachodzące procesy możemy zaobserwować rosnącą współzależność między poszczególnymi sektorami gospodarki, życiem społecznym a zaawansowanymi technologiami, szczególnie w sprawnym funkcjonowaniu infrastruktury krytycznej obejmującej m.in. systemy energetyczne, transportowe i teleinformatyczne. Czynniki te determinują zmieniający się charakter zagrożeń. Nie

¹⁹ A. Stanger, *One Nation Under Contract. The Outsourcing of American Power and the Future of Foreign Policy*, Yale University Press, New Haven 2009, s. 24.

²⁰ G.S. Corn, *Contractors and the Law*, [w:] *Contractors and War. The Transformation of US Expeditionary Operation*, eds. Ch. Kinsey, M.H. Patterson, Stanford University Press, Stanford 2012, s. 157.

²¹ R. Uessler, *Wojna jako usługa. Jak prywatne firmy wojskowe niszczą demokrację*, tłum. M. Kalata, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2008, s. 134.

sposób nie dostrzec niebezpieczeństw wynikających ze wzrostu liczby konfliktów o charakterze lokalnym, będących wynikiem masowych zjawisk, takich jak: klęski żywiołowe, katastrofy techniczne, zmiany klimatyczne, akty terroru. Zmiany te, zachodzące na różnych płaszczyznach, nie pozostają bez wpływu na postrzeganie bezpieczeństwa i reaktywności państwa. Współczesna rzeczywistość, kształtowana przez procesy globalizacji określające nasze postrzeganie świata, warunkuje postawy jednostek, grup społecznych, narodów i państw wobec zagrożeń dla ich bytu i rozwoju, a zatem ma ona wpływ na kształtowanie ocen określających zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa w nadchodzących dekadach²².

Globalizacja, będąca wynikiem zniesienia barier oraz ograniczeń geograficznych i mentalnych, niesie ze sobą wiele różnorodnych szans, ale paradoksalnie nie mniej zagrożeń. Dotyczą one struktur współczesnego świata zarówno w sferze politycznej, militarnej, jak i ekonomicznej, kulturowej czy społecznej. Wśród uwarunkowań związanych z bezpieczeństwem globalnym kreujących potencjalne zagrożenia, należałoby uwzględnić: niekontrolowany przyrost naturalny, głód i niedożywienie, ograniczony dostęp do wody pitnej, choroby epidemiczne, katastrofy ekologiczne, zmiany klimatu, zadłużenie państw, dysproporcje rozwojowe, deficyt zasobów surowcowo-energetycznych, nieracjonalną eksploatację wód, gruntów, a nawet przestrzeni kosmicznej. Na zagrożenia te nakładają się kolejne, związane z: postępującym podziałem cywilizacyjnym między Południem a Północą, skażeniem i degradacją środowiska naturalnego, utylizacją odpadów, migracjami ludności oraz ze wzrostem przestępczości zorganizowanej i terroryzmem. Wspomniane ryzyka wywołują w wielu społeczeństwach poczucie upokorzenia, podeptania godności i wykluczenia, ale i niepewność co do przyszłości. Beznadziejność i brak poczucia bezpieczeństwa rodzi frustrację i fanatyzm, będące pożywką dla działań terrorystycznych. Istotnymi pod względem źródeł zagrożeń – obecnie i w nadchodzących dekadach – są obszary sporów ideologicznych, społecznych i cywilizacyjnych oraz tych uwarunkowanych religią, pochodzeniem rasowym, czy przynależnością do określonej grupy społecznej²³.

Nowe zagrożenia rodzą kolejne wyzwania w sferze bezpieczeństwa międzynarodowego. Zanik bezpośredniego zagrożenia ze strony bloku wschodniego pociągnął za sobą niechęć społeczeństw zachodnich do dalszego ponoszenia znacznych wydatków na wojsko. W rezultacie większość państw tworzących dotychczasowe przeciwstawne bloki polityczno-wojskowe zredukowała narodowe siły zbrojne oraz arsenały broni. Nastąpiła również restrukturyzacja wszystkich sektorów pracujących do tej pory dla wojska. W efekcie w krótkim czasie bez zajęcia zostały liczne rzesze doskonale wyszkolonych i wyćwiczonych żołnierzy poszukujących zatrudnienia na rynku pracy. Rekrutowali się oni ze wszystkich niemal specjalności wojskowych – poza jednostkami znaleźli się zwykli szeregowcy, ale też piloci i technicy, członkowie formacji specjalnych oraz specjaliści od wywiadu i rozpoznania. Wkrótce jednak okazało się, że potencjalne zagrożenia przerodziły się w otwarte konflikty i państwa zostały zmuszone do zaangażowania się w nie w celu zapewnienia własnego

²² S. Koziej, *Współczesne problemy bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego*, Wydaw. Biura Badań Strategicznych Prywatnej Wyższej Szkoły Businessu i Administracji, Warszawa 2003, s. 55.

²³ T. Wątek, *Globalizacja jako główne zagrożenie bezpieczeństwa w XXI wieku*, „Securitologia” 2013, nr 2, s. 69–70.

bezpieczeństwa i własnych interesów. Powstałą lukę po zredukowanych siłach zbrojnych trzeba było wypełnić.

Podobnie transnarodowe korporacje inwestujące w obszarach zagrożonych, przede wszystkim z branży wydobywczej, nie mogą liczyć na słabe, zdestabilizowane rządy zmuszone zostały do poszukiwania gwarancji bezpieczeństwa wśród podmiotów prywatnych. Również organizacje międzynarodowe chcąc uczestniczyć w misjach pokojowych, stabilizacyjnych czy humanitarnych musiały zwrócić się w stronę prywatnych kontraktorów, gdyż dotychczasowy mechanizm rozmieszczania sił wielonarodowych na obszarach objętych kryzysem wiązał się z reguły z wieloma trudnościami. Dodatkowo niska często efektywność użycia tych sił wynikała z niedoskonałości nadanego im mandatu²⁴.

Prywatni kontraktorzy jako gwaranci bezpieczeństwa publicznego

Powyższe czynniki stworzyły warunki dla rozwoju prywatnych firm wojskowych i ochrony, zwanych PMSC (Private Military and Security Companies). Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że podmioty te w coraz większym stopniu zaczynają rywalizować z siłami zbrojnymi państw, gdy chodzi o rekrutację, szkolenie oraz stawki wynagrodzeń. Jest to główny powód, dla którego obecnie na wolnym rynku dostępnych jest wielu profesjonalistów. W rezultacie wiele niszowych specjalności wojskowych można znaleźć głównie tam, co powoduje, że prywatni kontraktorzy stali się nieodzownym narzędziem operacyjnym dla sił zbrojnych. Inny powód to wzrost zapotrzebowania na działania koalicyjne, zwłaszcza w obszarze operacji pokojowych, zazwyczaj wymagających międzynarodowego współdziałania, podczas gdy armie poszczególnych państw nie zawsze są przygotowane do działań z kontyngentami wojskowymi innych państw oraz służbami cywilnymi. Natomiast PMSC zatrudniające pracowników z różnych stron świata mogą pomóc w umiędzynarodowieniu misji. Wzrost liczby tzw. operacji innych niż wojenne, takich jak międzynarodowe operacje policyjne, operacje stabilizacyjne, interwencje humanitarne, czy operacje wspierania pokoju, spowodował uznanie przez państwa, że nie są to wojny i nie wymagają udziału dobrze wyszkolonych jednostek wojskowych, a raczej większej mobilności działań, którą mogą zapewnić firmy prywatne²⁵.

Wysoka stopa wzrostu PKB, wzrost wydatków na obronę, rosnąca urbanizacja, wzrost dochodów klasy średniej, zwiększająca się liczba imprez masowych, korzystne kontrakty rządowe, ale też wzrost przestępczości zorganizowanej i zmieniający się charakter konfliktów zbrojnych stanowią czynniki powodujące rozwój rynku prywatnych usług wojskowych, m.in. w Indiach, Chinach i Australii. Należąc do głównych gospodarek wschodzących kraje te w znacznym stopniu zatrudniają prywatne armie pracowników w różnych usługach związanych z ochroną.

²⁴ D.D. Avant, *Prywatyzacja bezpieczeństwa*, [w:] *Studia bezpieczeństwa*, red. P.D. Williams, tłum. W. Nowicki, WUJ, Kraków 2012, s. 451.

²⁵ F. Mini, *An Analysis of Private Military and Security Companies*, „EUI Working Papers AEL” 2010, No. 7, s. 10–11.

Dotyczy to przede wszystkim ochrony osób i gotówki oraz usług detektywistycznych i ochrony elektronicznej. Niektóre z tych państw, jak np. Chiny, włączają się w obieg globalny, gdyż chińskie prywatne firmy ochrony koncentrują się na Inicjatywie Pasa i Szlaku (*Belt and Road Initiative*, BRI), współczesnej wersji Jedwabnego Szlaku, oraz zwiększają swoje inwestycje w krajach ogarniętych lub wychodzących z konfliktu²⁶.

W dalszym ciągu potentatami na tym rynku pozostają jednak firmy amerykańskie i brytyjskie. Za twórcę pierwszej firmy usług wojskowych uchodzi Tim Spicer, który będąc byłym żołnierzem Jej Królewskiej Mości, wyszkolonym w oddziałach specjalnych SAS (Special Air Service) oraz w elitarnej Akademii Wojskowej w Sandhurst, ok. 1995 r. założył firmę Sandline International. Pierwszy kontrakt zlecony przez rząd Australii dotyczył stłumienia rebelii na należącej do Papui Nowej Gwinei wyspie Bougainville'a, gdzie znajdują się bogate złoża miedzi i złota, pozostające w sferze zainteresowania Wielkiej Brytanii i Australii. Umowa opiewała na 36 mln USD i obejmowała dostarczenie ludzi i broni, stworzenie specjalnej jednostki regularnego wojska oraz wsparcie działań rządowych w wymiarze wojskowym, technicznym i informacyjnym. Na skutek wycieku poufnych informacji o kontrakcie, pod wpływem nacisków politycznych, został on zerwany. Niepowodzenie nie przeszkodziło firmie w ubieganiu się o nowe umowy²⁷.

W 1997 r. podobną firmę – Blackwater Worldwide, założył Eric Prince, mający za sobą służbę w marynarce Stanów Zjednoczonych, W latach 1997–2010 firma zawarła wiele kontraktów z agendami rządu amerykańskiego na świadczenie usług bezpieczeństwa, najczęściej mających charakter poufny. Głównym zleceniodawcą był Departament Stanu, który za kwotę 1,6 mld USD zlecał m.in. ochronę amerykańskich placówek dyplomatycznych za granicą. We wrześniu 2007 r. cywilni pracownicy Blackwater otworzyli ogień do manifestantów na placu Nisour w Bagdadzie podczas konwojowania pracowników ambasady USA, powodując śmierć 17 osób, a 20 raniąc. Incydent był przyczyną wzrostu napięcia między Irakiem a Stanami Zjednoczonymi, a na firmę ściągnął krytykę opinii publicznej. Prince, chcąc zachować pozycję na rynku, w 2009 r. sprzedał Blackwater grupie inwestorów zmieniając jednocześnie nazwę na Xe Services, a następnie w 2011 r. na Academi²⁸.

Obecnie na rynku usług wojskowych i ochrony funkcjonuje tysiące firm mających swoje siedziby w wielu krajach. Oferują one bardzo zróżnicowany wachlarz usług – od najprostszej ochrony osób i mienia po udział w konfliktach w oparciu o zaawansowane technologie. W ostatnich latach zaobserwować można proces kształtowania się globalnych korporacji bezpieczeństwa, zmieniający dotychczasowe relacje między bezpieczeństwem a suwerennym państwem, strukturami władzy politycznej oraz władzą i operacjami globalnego kapitału. Dzieje się tak, ponieważ prywatyzacja bezpieczeństwa i jej konsekwencje znacznie wykraczają poza działalność szeregowych żołnierzy. Współcześnie prywatne bezpieczeństwo

²⁶ *Private Military Security Services Market Report 2019–2029*, Visiongain, London 2019, s. 109.

²⁷ T. Spicer, *An Unorthodox Soldier. Peace and War and the Sandline Affair*, Mainstream, Edynburg 2000, *passim*.

²⁸ E. Prince, D. Coburn, *Civilian Warriors. The Inside Story of Blackwater and the Unsung Heroes of the War on Terror*, Portfolio/Penguin, London 2014, *passim*.

staje się wszechobecne. Komercyjna działalność w sferze prywatnej ochrony obejmuje ochronę osobistą i instalacje alarmowe, ale też analizę ryzyka i nadzór. W opinii niektórych autorów „cicha rewolucja” w dziedzinie bezpieczeństwa ma obecnie zasięg globalny²⁹.

Zdaniem Iana Loader’a

żyjemy w samym środku potencjalnie daleko idącej transformacji w zakresie utrzymania porządku i bezpieczeństwa w społeczeństwach liberalno-demokratycznych, która prowadzi do fragmentacji i dywersyfikacji usług policyjnych, a także do powstania wielu agencji i agentów, z których każda ponosi szczególną odpowiedzialność za świadczenie usług i technologii policyjnych i bezpieczeństwa. To, co można by nazwać przejściem od policji do działań policyjnych, doprowadziło do tego, że suwerenne państwo – do tej pory uważane za główne źródło zapewnienia usług, jak i odpowiedzialności w tej dziedzinie – przekształciło się w jeden z węzłów szerszej, bardziej zróżnicowanej „sieci władzy”³⁰.

Spostrzeżenia Loader’a wskazują, że postępująca prywatyzacja dotyka nie tylko społeczeństwa liberalno-demokratyczne, ale jest już zjawiskiem globalnym, a związane z nią zarządzanie sieciowe ma coraz bardziej charakter ponadnarodowy, ponieważ konsekwencją rozprzestrzeniania się prywatnego bezpieczeństwa staje się powstanie światowego rynku usług oraz ponadnarodowych PMSC w prawdziwie globalnej skali. Ten kierunek rozwojowy wskazuje na istotne zmiany w relacjach między kwestią bezpieczeństwa a suwerennym państwem, strukturami sił politycznych i władzy oraz działalnością światowego kapitału. W tym znaczeniu zarządzanie bezpieczeństwem w coraz większym stopniu wykracza poza państwo i powiązane jest z koniecznością przededefiniowania stosunków publiczno-prawnych oraz globalno-lokalnych³¹.

Bez wątplenia wzrost i powszechność bezpieczeństwa prywatnego są ściśle powiązane ze współczesną dominacją neoliberalnych sposobów zarządzania. Saskia Sassen zwraca uwagę, że na naszych oczach dokonuje się swoisty „demontaż” państwa narodowego przy jednoczesnym rozwoju globalnych korporacji. Jak podkreśla

na ogół używamy takich terminów jak deregulacja, liberalizacja finansów i handlu oraz prywatyzacja, aby opisać zmienione władztwo państwa w odniesieniu do gospodarki. Problem z tymi terminami jest taki, że obejmują tylko wycofywanie się państwa z regulowania swojej gospodarki. Nie odnoszą się natomiast do wszystkich sposobów, w jakich państwo uczestniczy w tworzeniu nowych ram prawnych, dzięki którym pogłębia się globalizacja, ani też nie uwzględniają związanych z nią transformacji wewnątrz państwa³².

²⁹ C.D. Shearing, Ph.C. Stenning, *Modern Private Security. Its Growth and Implication*, „Crime and Justice” 1981, Vol. 3, s. 193–245.

³⁰ I. Loader, *Plural Policing and Democratic Governance*, „Social and Legal Studies” 2000, Vol. 9, Issue 3, s. 323 [wszystkie tłumaczenia autorstwa P.K. Marszałka].

³¹ R. Abrahamsen, M.C. Williams, *Security Beyond the State. Global Security Assemblages in International Politics*, „International Political Sociology” 2009, No. 3, Issue 1, s. 3.

³² S. Sassen, *Territory, Authority, Rights. From Medieval to Global Assemblages*, Princeton University Press, Princeton–Oxford 2006, s. 234.

Zmiana podejścia do zarządzania bezpieczeństwem

Umiejscowienie tworzenia globalnych korporacji bezpieczeństwa w ramach wzajemnie powiązanych transformacji pokazuje, w jaki sposób prywatyzacja bezpieczeństwa jest częścią szerszej restrukturyzacji i rekonfiguracji stosunków publiczno-prywatnych i globalno-lokalnych. Uświadamia nam aspekty tego procesu, obejmujące ekonomię neoliberalną i koncepcję zarządzania sieciowego w odniesieniu do porządku publicznego, zmianę standardów i myślenia o bezpieczeństwie, czy wreszcie traktowanie bezpieczeństwa jako towaru. Chociaż procesy te wzmacniają pozycję podmiotów prywatnych, nie może być to identyfikowane jako automatyczne ograniczenie siły państwa. David Garland dostrzega w prywatnym zapewnieniu bezpieczeństwa „trzeci sektor”, działający równoległe z wojskiem, policją i innymi instytucjami siłowymi państwa³³.

Jednak wspomniane procesy miały kluczowe znaczenie dla wzrostu i globalizacji prywatnych usług bezpieczeństwa. Dokonujące się transformacje na poziomie krajowym stworzyły warunki dla powstania nowych ponadnarodowych struktur bezpieczeństwa. Zachęcone przez częściowe wycofanie się państwa w dziedzinie bezpieczeństwa, wsparte neoliberalnym myśleniem i rozwiniętymi krajowymi rynkami usług bezpieczeństwa, a także dysponujące znacznymi zasobami i strukturami korporacyjnymi, PMSC posiadają możliwości materialne i koncepcyjne do działania w coraz większym stopniu na globalną skalę. Ich możliwości widoczne są w samej wielkości firm oraz w zasobach finansowych, technologicznych i organizacyjnych, które są w stanie zmobilizować. Równie ważne są jednak zdolności koncepcyjne wspierane przez transformację w dziedzinie bezpieczeństwa. Traktowanie bezpieczeństwa jako towaru powoduje, że bywa ono pojmowane jako wyspecjalizowana technika i forma wiedzy eksperckiej, która nie musi być wyłączną domeną władzy publicznej. Takie podejście czyni z PMSC uprawnionych ekspertów w zakresie technicznych i zarządczych aspektów zapewnienia bezpieczeństwa, w tym także szerszych form analizy ryzyka i danych wywiadowczych³⁴.

Bezpieczeństwo nadal pozostaje prerogatywą głównie państwa. Mimo to w wielu obszarach związanych z porządkiem publicznym zdolność do zapewnienia bezpieczeństwa, rozumianego jako politycznie neutralna usługa-towar realizowana przez sektor prywatny, pozwala firmom wojskowym i ochrony o zasięgu globalnym korzystać z prawideł wolnego handlu, aby wejść na nowe rynki, także tam gdzie państwa przyjmujące sprzeciwiają się temu. Warto zauważyć, że obecnie Światowa Organizacja Handlu zaczyna włączać prywatne usługi bezpieczeństwa do Układu Ogólnego w sprawie Handlu Usługami (GATS), dając tym samym państwom członkowskim silną zachętę do tworzenia warunków dla wolnej i uczciwej konkurencji

³³ D. Garland, *The Culture of Control. Crime and social order in contemporary society*, Oxford University Press, Oxford 2001, s. 124.

³⁴ D.D. Avant, *The Market for Force. The Consequences of Privatizing Security*, Cambridge University Press, Cambridge 2005, s. 175–177, 180–191; zob. też A. Leander, *The Power to Construct International Security. On the Significance of Private Military Companies*, „Millennium Journal of International Studies” 2005, Vol. 33, Issue 3, s. 803–826; eadem, R. van Munster, *Private Security Contractors in the Debate about Darfur. Reflecting and Reinforcing Neo-Liberal Governmentality*, „International Relation” 2007, Vol. 21, Issue 2, s. 201–216.

w zakresie usług bezpieczeństwa. Ten kierunek rozwojowy został dostrzeżony również przez Unię Europejską, która dzięki dyrektywie Fritsa Bolkesteina z 2006 r. m.in. promuje wolny handel usługami bezpieczeństwa. W ten sposób – tak jak w wielu innych segmentach ery globalnej – instytucje publiczne, np. rządy, czy organizacje międzynarodowe stają się potężnymi partnerami globalnego prywatnego bezpieczeństwa³⁵.

Należy zauważyć, że wspomniane transformacje zachodzące w zarządzaniu bezpieczeństwem nie są jednorodne, a ponadto różnią się w czasie i przestrzeni. Jest to szczególnie widoczne w przypadku globalnych korporacji bezpieczeństwa działających w sferze wydobywczej. Często, zwłaszcza na terenie Afryki, ich działania podważają władzę już i tak słabych państw. Choć prywatne bezpieczeństwo jest znane w Afryce od dość dawna, to pojawienie się współcześnie globalnych korporacji bezpieczeństwa stanowi znaczącą zmianę. W korporacjach tych usługi bezpieczeństwa kształtowane są pod wpływem nowych porządków normatywnych, tworzonych poza państwem narodowym, i rosnących wpływów podmiotów prywatnych współdziałających z państwem w takim stopniu, że niejednokrotnie trudno jest uchwycić, gdzie kończy się sfera publiczna, a zaczyna prywatna. Istotnie, jak się wydaje, w globalnych korporacjach bezpieczeństwa występuje pomieszenie kategorii publiczny – prywatny oraz globalny – lokalny i choć często w praktyce ich działań nie można odwołać się do wspomnień o dawnych najemnikach, to w rzeczywistości ma ono doniosłe znaczenie dla aktualnego zarządzania bezpieczeństwem³⁶.

W literaturze możemy spotkać pogląd przyjmujący, że prywatne podmioty ze sfery bezpieczeństwa niejednokrotnie sprawują władzę, którą uznać należy za nielegalną, gdyż jest ona legitymizowana na podstawie zgody opartej na normach. W tym kontekście, jako „prywatne organy związane ze zorganizowaną przemocą” są one „nielegalną” władzą, ponieważ ich działalność narusza krajowe i międzynarodowe normy prawne, bez względu na to, że często cieszą się one społeczną akceptacją w zakresie, w jakim wypełniają próżnię władzy pozostawioną przez słabe państwo i dostarczają usług, których państwo nie zapewnia³⁷. Pojawia się zatem wiele pytań i wyzwań odnośnie sposobów w jaki PMSC bywają powiązane ze zmianami zachodzącymi w stosunkach międzynarodowych w zakresie praktycznego podejścia do zarządzania bezpieczeństwem. Ten aspekt jest szczególnie ważny, gdyż przyrównywanie sprywatyzowanego bezpieczeństwa do nielegalnych działań najemników nadal bywa szeroko rozpowszechnione. Nie ulega wątpliwości, że częściowe wycofanie się państwa ze sfery bezpieczeństwa spowodowało wzrost prywatnego sektora bezpieczeństwa i zmieniło charakter relacji publiczno-prawnych.

W konsekwencji utrzymująca się tendencja do traktowania prywatyzacji bezpieczeństwa jako z natury nielegalnej i kojarzonej z najemnikami, powoduje, że jest ona traktowana w sposób marginalny i poza procesami przekształceń w sferze

³⁵ S. Sassen, *Territory...*, *op. cit.*, s. 195.

³⁶ S.J. Ndlovu-Gatsheni, *Weak States and the Growth of the Private Security Sector in Africa. Whether the African State*, [w:] *Private Security in Africa Manifestation, Challenges and Regulation*, ed. S. Gumede, Institute for Security Studies, Pretoria 2007, s. 17–38.

³⁷ *The Emergence of Private Authority in Global Governance*, eds. R.B. Hall, Th.J. Bierstecker, Cambridge University Press, Cambridge 2002, s. 16.

publiczno-prawnej. Takie podejście reprezentują m.in. Tanja Börzel i Thomas Risse, twierdząc, że

w rzadkich przypadkach podstawowe funkcje państwa, takie jak monopol na legalne użycie siły, są przekazywane podmiotom prywatnym. Wiele słabych rządów Trzeciego Świata nie jest już w stanie zapewnić bezpieczeństwa narodowego swoim obywatelom i zaczęło zlecać ochronę wojskową firmom prywatnym, takim jak Executive Outcome. Jednak prywatyzacja polityki bezpieczeństwa i obrony wydaje się rzadka i zwykle ściśle kontrolowana przez inne państwa, w tym mocarstwa zachodnie³⁸.

Rzeczywistość jest jednak zupełnie inna. Prywatyzacja bezpieczeństwa nie jest ani tak rzadkim zjawiskiem, ani nie ogranicza się jedynie do słabych rządów Trzeciego Świata. Wynika raczej z fundamentalnych zmian zachodzących w zarządzaniu bezpieczeństwem zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym i jest głęboko osadzona we współczesnych strukturach bezpieczeństwa publicznego oraz tworzonych normach globalnych. Efektem tych procesów jest powstawanie światowych korporacji bezpieczeństwa partycypujących coraz wyraźniej w wyłącznym monopolu państwa na użycie siły. Z kolei państwo staje się elementem bardziej złożonych struktur władzy i siły, coraz częściej wykraczających poza jego granice. Zachodzące procesy wskazują jednocześnie na szerszą transformację w formach sprawowania władzy publicznej i prywatnej. Zaobserwować to można szczególnie w przypadku PMSC działających w państwach o słabych strukturach rządowych i administracyjnych, w których zasoby finansowe, zarządcze i techniczne są często mniejsze niż kapitał korporacyjny tych podmiotów. Nie może zatem dziwić, że globalne korporacje są postrzegane jako kluczowe dla dalszego funkcjonowania władzy państwowej i działań kapitału międzynarodowego.

Podsumowanie

Procesy globalizacyjne obejmujące coraz szerszy zakres życia publicznego, nie mogły ominąć jednej z najważniejszych sfer, jaką jest bezpieczeństwo. Od pewnego czasu państwa poszukują efektywniejszych mechanizmów zarządzania nim. Związane jest to z oczekiwaniem skuteczniejszego zapewnienia swoim obywatelom bezpieczeństwa wewnętrznego oraz zewnętrznego bez konieczności angażowania własnych struktur odpowiedzialnych za tę sferę. Nowe podejście do kształtowania polityki bezpieczeństwa i zarządzania nim powoduje, że coraz częściej i w coraz szerszym zakresie państwa, ale także inne podmioty występujące w stosunkach międzynarodowych, przekazują zadania związane z bezpieczeństwem podmiotom prywatnym, w tym te związane z użyciem siły. Jednak oddawanie przez państwa części dotychczasowego monopolu w tym zakresie staje się wyzwaniem w obliczu powstawania globalnych korporacji bezpieczeństwa.

³⁸ T.A. Börzel, Th. Risse, *Public-Private Partnerships. Effective and Legitimate Tools of Transnational Governance?*, [w:] *Complex Sovereignty. Reconstituting Political Authority in the Twenty-First Century*, eds. E. Grande, L.W. Pauly, University of Toronto Press, Toronto–Buffalo–London 2005, s. 203.

Z jednej strony podmioty prywatne dzięki posiadanym zasobom, korporacyjnej organizacji, nowoczesnym technologiom, wiedzy eksperckiej, w tym w zakresie analizy ryzyka i danych wywiadowczych, stają się poważnymi partnerami państw. Z drugiej strony atuty te stanowią zagrożenie dla samych państw, szczególnie tych o zdestabilizowanych strukturach wewnętrznych. W takich warunkach globalne korporacje bezpieczeństwa mogą wpływać na procesy polityczne zachodzące w tych państwach, powodując destrukcje demokratycznych mechanizmów zarządzania bezpieczeństwem, które mogą prowadzić do zakwestionowania w danym społeczeństwie wolności oraz praw człowieka i obywatela.

Bibliografia

- Abrahamsen R., Williams M.C., *Security Beyond the State. Global Security Assemblages in International Politics*, „International Political Sociology” 2009, No. 3, Issue 1.
- Alvarez D., *The Pope's Soldiers. A Military History of the Modern Vatican*, University Press of Kansas, Lawrence 2011.
- Avant D.D., *Prywatyzacja bezpieczeństwa*, [w:] *Studia bezpieczeństwa*, red. P.D. Williams, tłum. W. Nowicki, WUJ, Kraków 2012.
- Avant D.D., *The Market for Force. The Consequences of Privatizing Security*, Cambridge University Press, Cambridge 2005.
- Bell D., *Report to the President on Government Contracting for Research and Development*, Harvard University Press, Boston 1962.
- Börzel T.A., Risse Th., *Public-Private Partnerships. Effective and Legitimate Tools of Transnational Governance?*, [w:] *Complex Sovereignty. Reconstituting of Political Authority in the Twenty-First Century*, eds. E. Grande, L.W. Pauly, University of Toronto Press, Toronto–Buffalo–London 2005.
- Bury J.B., Meiggs R., *A History of Greece, to the death of Alexander the Great*, 4th ed., Macmillan, London 1975.
- Caferro W., *John Hawkwood. An English Mercenary in Fourteenth Century Italy*, Johns Hopkins University Press, Baltimore 2006.
- Contamine Ph., Bouzy O., Hélaré X., *Jeanne d'Arc. Histoire et dictionnaire*, Bouquins–Robert Laffont, Paris 2012.
- Corn G.S., *Contractors and the Law*, [w:] *Contractors and War. The Transformation of US Expeditionary Operation*, eds. Ch. Kinsey, M.H. Patterson, Stanford University Press, Stanford 2012.
- Dictionary of Ancient History*, ed. G. Speake, Blackwell, Oxford–Cambridge 1994.
- Gardner B., *The East India Company*, McCall Publishing, New York 1972.
- Garland D., *The Culture of Control. Crime and social order in contemporary society*, Oxford University Press, Oxford 2001.
- Grimal N., *A History of Ancient Egypt*, transl. I. Shaw, Blackwell, Oxford–Cambridge 1992.
- Hobbes Th., *Lewiatan czyli Materia, forma i władza państwa kościelnego i świeckiego*, tłum. C. Znamierowski [aparat krytyczny tłum. B. Stanosz], Fundacja Aletheia, Warszawa 2009.
- Jones P., *The Mercenaries of IS and Ancient Greece*, „The Spectator”, 16.01.2016 r.
- Kitchen K.A., *Pharaoh Triumphant. The Life and Times of Ramesses II*, Liverpool University Press, Liverpool 1990.

- Koziej S., *Współczesne problemy bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego*, Wydaw. Biura Badań Strategicznych Prywatnej Wyższej Szkoły Businessu i Administracji, Warszawa 2003.
- Leander A., *The Power to Construct International Security. On the Significance of Private Military Companies*, "Millennium: Journal of International Studies" 2005, Vol. 33, Issue 3.
- Leander A., Munster van R., *Private Security Contractors in the Debate about Darfur. Reflecting and Reinforcing Neo-Liberal Governmentality*, "International Relation" 2007, Vol. 21, Issue 2.
- Loader I., *Plural Policing and Democratic Governance*, "Social and Legal Studies" 2000, Vol. 9, Issue 3.
- Maslow A.H., *Motivation and Personality*, Harper & Row Publishers, New York 1954.
- McClelland D.C., *Human Motivation*, Cambridge University Press, Cambridge 1987.
- Mini F., *An Analysis of Private Military and Security Companies*, "EUI Working Papers AEL" 2010, No. 7.
- Montagnon P., *Historia Legii Cudzoziemskiej. Od 1831 roku do współczesności*, tłum. P. Wrzosek, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2006.
- Ndlovu-Gatsheni S.J., *Weak States and the Growth of the Private Security Sector in Africa. Whither the African State*, [w:] *Private Security in Africa Manifestation, Challenges and Regulation*, ed. S. Gumede, Institute for Security Studies, Pretoria 2007.
- Prince E., Coburn D., *Civilian Warriors. The Inside Story of Blackwater and the Unsung Heroes of the War on Terror*, Portfolio/Penguin, London 2014.
- Private Military Security Services Market Report 2019–2029*, Visiongain, London 2019.
- Sassen S., *Territory, Authority, Rights. From Medieval to Global Assemblages*, Princeton University Press, Princeton–Oxford 2006.
- Shearing C.D., Ph.C. Stenning, *Modern Private Security. Its Growth and Implication*, "Crime and Justice" 1981, Vol 3.
- Sidnell Ph., *Warhorse. Cavalry in Ancient Warfare*, Hambledon Continuum, London 2007.
- Southern P., *The Roman Army. A Social and Institutional History*, Oxford University Press, Santa Barbara–New York–Oxford 2007.
- Spicer T., *An Unorthodox Soldier. Peace and War and the Sandline Affair*, Mainstream, Edynburg 2000.
- Stanger A., *One Nation Under Contract. The Outsourcing of American Power and the Future of Foreign Policy*, Yale University Press, New Haven 2009.
- The Emergence of Private Authority in Global Governance*, eds. R.B. Hall, Th.J. Bierstecker, Cambridge University Press, Cambridge 2002.
- Uessler R., *Wojna jako usługa. Jak prywatne firmy wojskowe niszczą demokrację*, tłum. M. Kalata, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2008.
- Wałek T., *Globalizacja jako główne zagrożenie bezpieczeństwa w XXI wieku*, „Securitologia” 2013, nr 2.
- Weber M., *Polityka jako zawód i powołanie*, [w:] M. Weber, *Racjonalność, władza, odczarowanie*, wybór, wstęp, tłum. M. Holona [tekst *Polityka jako zawód* w tłum. A. Kopackiego], Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2011.
- Weber M., *The Theory of Social and Economic Organization*, transl. A.M. Henderson, T. Parsons, Oxford University Press–Collier-Macmillian, New York–London 1947.

Fenomen prywatnych firm wojskowych i ochrony wobec globalnych wyzwań dla bezpieczeństwa

Streszczenie

Ostatnie dekady przyniosły powolny proces wycofywania się państwa ze sfery bezpieczeństwa. W coraz szerszym zakresie wynikające stąd zadania przekazywane są podmiotom prywatnym. Prezentowany artykuł próbuje przeanalizować to zjawisko, zwracając uwagę na zagrożenia jakie się z tym wiążą, szczególnie na tle przekształceń dokonujących się w procesie globalizacji. Upowszechnianie mechanizmów wolnego rynku i wprowadzanie ich w obszary poddane do tej pory ścisłej reglamentacji państwa, przyczynia się do transformacji w kształtowaniu polityki bezpieczeństwa i zarządzania nim. Stwarza to warunki do konsolidacji rynku prywatnych usług wojskowych i ochrony, w wyniku czego powstają globalne korporacje bezpieczeństwa dysponujące znacznymi zasobami kapitałowymi, organizacją korporacyjną i możliwościami koncepcyjnymi. Dzięki temu podmioty prywatne nie ograniczają swojej działalności jedynie do wspierania struktur siłowych państw, ale często je zastępują. Sytuacja ta sprzyja kształtowaniu się nowego modelu partnerstwa publiczno-prywatnego i wytwarzaniu nowej sieci powiązań w sferze bezpieczeństwa. Stanowi to zagrożenie dla demokratycznych mechanizmów zarządzania państwem i społeczeństwem, szczególnie tam, gdzie struktury wewnętrzne są zdestabilizowane.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo państwa, globalizacja, prywatne firmy wojskowe i ochrony, partnerstwo publiczno-prywatne, stosunki międzynarodowe

Private military and security companies against the global security challenges

Abstract

The last decades have brought a gradual withdrawal of the state from the sphere of security, entrusting the resulting tasks to private entities to an increasingly larger extent. The paper looks at this phenomenon, focusing on the risks associated with doing so, especially against the backdrop of the numerous transformations taking place as a result of globalisation. The dissemination of free market mechanisms and their introduction into areas that have been subjected to strict state rationing have so far contributed to the transformation of shaping security policy and its management. They create conditions for the consolidation of the private military services market and the protection of the result, which creates global security corporations possessing significant capital resources, a corporate organization, and conceptual capabilities. Thanks to them, these entities do not limit their activities only to supporting state power structures, but often replacing them. This situation favours the shaping of a new model of public-private partnership, and the creation of a new network of connections in the sphere of security. This, in turn, is a threat to democratic mechanisms for managing the state and society, especially where internal structures are weakened and/or undermined.

Key words: security, globalization, private military and security companies, public-private partnership, international relations

Das Phänomen der privaten Militär- und Schutzunternehmen angesichts der weltweiten Herausforderungen für die Sicherheit *Zusammenfassung*

Letzte Jahrzehnte brachten den Prozess eines langsamen Rückzugs des Staates aus dem Bereich der Sicherheit. Die sich daher ergebenden Aufgaben werden in einem immer breiteren Ausmass privaten Unternehmen übergeben. Der präsentierte Artikel versucht dieses Phänomen zu analysieren, mit einem besonderen Augenmerk auf die Gefahren, die damit verbunden sind, insbesondere vor dem Hintergrund der im Prozess der Globalisierung stattfindenden Umwandlungen. Die Verbreitung der Mechanismen des freien Markts und das Einführen deren auf die Gebiete, die bisher einer strengen Rationierung des Staates unterzogen waren, trägt der Transformation bei der Gestaltung der Sicherheitspolitik und Sicherheitsmanagements bei. Dies schafft die Bedingungen für die Konsolidierung des Markts der privaten militärischen und Schutzdienstleistungen, infolge wessen globale Unternehmen entstehen, welche über bedeutende Kapitalressourcen, Unternehmensorganisation und Konzeptmöglichkeiten verfügen. Dadurch schränken die privaten Unternehmen ihre Tätigkeit nicht nur auf die Unterstützung der Streitkraftstrukturen des Staates ein, aber ersetzen sie oft. Die Situation trägt der Gestaltung eines neuen Modells einer öffentlich-privaten Partnerschaft und Erzeugung eines neuen Netzwerks von Beziehungen im Bereich der Sicherheit bei. Das stellt eine Gefahr für die demokratischen Mechanismen der Staats- und Gesellschaftsverwaltung dar, besonders dort, wo innere Strukturen destabilisiert sind.

Schlüsselwörter: Staatssicherheit, Globalisierung, private Militär- und Schutzunternehmen, öffentlich-private Partnerschaft, internationale Beziehungen

Феномен частных военных и охранных компаний перед лицом глобальных вызовов безопасности *Резюме*

В последних десятилетиях можно было наблюдать процесс передачи государствами задач с области безопасности в руки частных компаний. В статье предпринято попытку проанализировать это явление, обращено внимание на связанные с ним риски, в том числе касающиеся преобразований, происходящих в процессе глобализации. Распространение механизмов свободного рынка на области, которые до сих пор находились под строгим государственным контролем, существенно влияет на формирование политики безопасности. Этот процесс создает условия для консолидации рынка частных военных и охранных услуг, в результате чего появляются глобальные корпорации безопасности со значительными капитальными ресурсами, корпоративной организацией и концептуальными возможностями. Вследствие этого частные субъекты не ограничивают свою деятельность только к поддержке государственных, силовых структур власти, но часто их заменяют. В результате формируется новая модель государственно-частного партнерства и создается новая сеть связей в сфере безопасности. Возникшая ситуация представляет угрозу для демократических механизмов управления государством и обществом, особенно там, где внутренние государственные структуры дестабилизированы.

Ключевые слова: безопасность государства, глобализация, частные военные и охранные компании, государственно-частное партнерство, международные отношения